

თამარ მილორავა

**ენის სინთეზის გრუნვა და ბაზითი „ქართული“
ქუთაისში 1998-2004 წლებში**

ქართული ენის სახელმწიფო პალატის ქუთაისის სამმართველო 1996 წელს დაარსდა პროფესორ ტ. ფუტყარაძის ინიციატივით, 1998 წელს კი მანვე საფუძველი ჩაუყარა სამმართველოსთან არსებულ გაზეთს „ქართული“, რომელიც 2004 წლის ჩათვლით ფუნქციონირებდა, სულ გამოცემულია 39 ნომერი.

ქუთაისის ენის სამმართველო მუშაობდა სამი ძირითადი მიმართულებით:

1. ქალაქის გარეგანფორმების, რეკლამების, აბრების, ქუჩებისა და მოედნების სახელწოდებებზე... აკონტროლებდა მათ ენობრივ გამართულობას;

2. ქალაქის ტერიტორიაზე განთავსებულ წარმოება-დაწესებულებებში საქმისწარმოების ენისა და ტერმინოლოგიის ქართულ სალიტერატურო ენაზე გამართვა-დამკვიდრებაზე;

3. საქართველოს სახელმწიფო ენის სასურველ დონეზე სწავლების მიზნით, აქტიურად თანამშრომლობდა ქალაქის ტერიტორიაზე არსებულ სასწავლო დაწესებულებებთან.

გაზეთი თემატურად მრავალფეროვანი იყო, კერძოდ, ის ეხებოდა ისტორიულ, ლიტერატურულ, ენობრივ (ენის სიწმინდის დაცვა, ტერმინოლოგიის საკითხები) და სხვა სახის პრობლემებს.

რუბრიკაში „Cven, ena da quCa“ საუბარი იყო მშობლიური ენის უგულბეზყოფაზე, კერძოდ, ქუჩებსა და მოედნებზე განთავსებულ ენობრივ თვალსაჩინოებათა უმართებულოდ გამოყენებაზე, მაგალითად, აფთიაქებზე, სავაჭრო ქსელებში, კვების ობიექტებსა თუ სხვა დაწესებულებებში.

საინტერესო რუბრიკა იყო ასევე „sityvebi profilsI anu enis margalitebi“, რომელიც შეეხებოდა სიტყვათქმნადობის პროცესს, სიტყვათა წარმომავლობას, განვითარებასა და შემდგომ ცვლილებებს.

გაზეთი „ქართული“ გამოკვეთილ ადგილს უთმობდა მართლმეტყველებისა და მართლწერის საკითხებს, ამის დასტურია ის, რომ გაზეთში თავისი ფუნქციონირების მანძილზე ცალკე სტატიები ეძღვნებოდა რუბრიკას „swormetyveleba“, რომელშიც სხვადასხვა მართლწერის წესი იყო გადმოცემული, მაგალითად: ნაცვალსახელის შემთხვევაში რომელია სწორი – **ჩვენთაგანი** თუ **ჩვენგანი**; **მათმა ააშენეს** თუ **მათ ააშენეს**; **ჩემსკენ** თუ **ჩემკენ**; რიცხვითი სახელის მართლწერისას – **ორთავე წავიდა** თუ **ორივე წავიდა**; **ორთავენი წავიდნენ** თუ **ორივე წავიდა**... ასევე გვხვდება მართლწერის წესები სხვა მეტყველების ნაწილთა შესახებაც.

გამორჩეული ადგილი ეთმობოდა „saqmiswarmoebasa da terminologias“, აქ წარმოდგენილი იყო ის ტექნიკური ტერმინები,

რომლებიც მიუღებელია ქართული სალიტერატურო ენისთვის, რადგან მისი შესატყვისი ქართული ტერმინები ენაში მოიძებნება, ჩვენ კი უპირატესობას მაინც უცხოურ, ზოგჯერ დამახინჯებულ, ზოგჯერ კი კალკირებულ ფორმებს ვანიჭებთ. რუბრიკის საშუალებით მკითხველს მიეწოდებოდა ტექნიკური ტერმინების ქართული შესატყვისი, როგორცაა: **ტორმუზი** – უნდა იყოს: **მუხრუჭი**, **ცეფი** – **ჯაჭვი**, **კარობკა** – **კოლოფი**. გაანალიზებული იყო აგრეთვე ბარბარიზმები, ე.წ. “პარაზიტი” სიტყვები და კალკირებული ფორმები, მაგალითად: **მუშაობას ატარებს**, **მოსხენებას ატარებს**, **გაყიდვას აწარმოებს** და ა. შ.

ენობრივ საკითხს ეთმობოდა კიდევ ერთი რუბრიკა “saxelmwifo ena da Cveni Tanaqalaqelebi”, რომელშიც საუბარი იყო სახელმწიფო ენის ფუნქციონირებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე, გაზეთი ირჩევდა სხვადასხვა ასაკისა და პროფესიის მქონე ადამიანებს, რომლებთანაც მიმდინარეობდა პრობლემებზე მსჯელობა, რესპონდენტთა ნააზრევი საყურადღებო იყო იმ მხრივ, რომ ყველა ერთხმად იზიარებდა ენის სიწმინდის დაცვის აუცილებლობას.

საგაზეთო რუბრიკაში “ucxo sityvebi” განმარტებული იყო უცხოური წარმომავლობის ლექსემები და მათი მნიშვნელობები. ასევე, საინტერესოდ იკითხება რუბრიკა “ratom vambobT ase”, სადაც ახსნილი იყო სხვადასხვა სიტყვისა თუ გამოთქმის წარმომავლობა.

განსაკუთრებით აღსანიშნია რუბრიკა “saxelmwifo ena da skola”, რადგან ენის სიწმინდის დაცვის აუცილებლობა მოსწავლეს სწორედ სკოლის ასაკიდან უნდა მიეწოდოს. იმ დროს საქართველოს ენის სახელმწიფო პალატის ქუთაისის სამმართველომ ერთ-ერთ აქტუალურ საკითხად დასვა ქალაქში არსებულ სასწავლო დაწესებულებებში გაცნობოდა ქართული ენის სწავლების მდგომარეობას. ამ მიზნით პირველად ჰუმანიტარულ ლიცეუმს ეწვია, არჩევანი იმით იყო გაპირობებული, რომ ლიცეუმს გაუჭირდა შეეცაო ქართული ენისა და ლიტერატურის ერთი ჯგუფიც კი, რადგან მოთხოვნა უცხო ენების სწავლებისა გაცილებით დიდი იყო, რადგან მშობლები და მოსწავლეები უფრო გამოყენებით პროფესიას ირჩევდნენ. გაზეთის სარედაქციო კოლეგია მოუწოდებდა საზოგადოებას, ეროვნული პრინციპებით აღეზარდათ მომავალი თაობები.

ქუთაისის ენის სახელმწიფო პალატა ატარებდა კონკურსს სახელწოდებით “dedaena”, რომელშიც მონაწილეობდა ქალაქის ზოგადსაგანმანათლებლო სასწავლო დაწესებულებების მოსწავლეები და ვლინდებოდა ქართული ენის საუკეთესო მცოდნეები, კონკურსის მონაწილეები აქტიურად მსჯელობდნენ ენობრივ პრობლემებზე გაზეთ “ქართულში”.

სკოლის მასწავლებლებისა და მოსწავლეებისათვის არსებობდა კიდევ ერთი საყურადღებო რუბრიკა “მასვალეblა dasaxmareblad”. მასში მასწავლებლებს ეძლეოდათ მეთოდური რჩევები, თუ როგორ უნდა აეხსნათ და მიეწოდებინათ მოსწავლეთათვის ესა თუ ის გრამატიკული წესი და ეს ყველაფერი მორგებული იყო ისე, რომ მოსწავლეს პრაქტიკულ მეცადინეობაზე დაყრდნობით შეძლებოდა გააზრებული ცოდნის მიღება. გრამატიკის გარდა გაზეთში გვხვდება ლიტერატურული საკითხებიც, რომლებიც ერთიანდებოდა

რუბრიკაში "litmcodneoba", სადაც განიხილებოდა ქართველ მწერალთა შემოქმედება. ასევე მნიშვნელოვანი ყურადღება ეთმობოდა ინფორმაციას ქართული ისტორიის, გეოგრაფიისა და მართლმადიდებლური თემატიკის შესახებ.

გაზეთი "ქართული" არა მხოლოდ საკუთარი ეროვნული საკითხების თემატიკით შემოიფარგლებოდა, არამედ სხვა ერებისა და ენების წარმომავლობის ისტორიასაც აქტიურად აქვეყნებდა. ამაზე მეტყველებს რუბრიკა "sxva enebi da erebi".

როგორც ვხედავთ, გაზეთ "ქართულის" დაარსება ქალაქისათვის უმნიშვნელოვანესი მოვლენა იყო. გაზეთის მესვეურთა და საქართველოს ენის სახელმწიფო პალატის ქუთაისის სამმართველოს ძალისხმევით იხსნებოდა უცხოენოვანი აბრა-რეკლამა და შესაბამისი ქართული ტრანსლიტერაცია ერთვებოდა რეკლამებს, აბრა-ფირნიშები სწორდებოდა ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების მიხედვით. ქუთაისის ენის სამმართველო ქალაქის ტერიტორიაზე განთავსებულ ენობრივ თვალსაჩინოებებთან დაკავშირებული პრობლემების უკეთ მოგვარების მიზნით, აქტიურად თანამშრომლობდა იმერეთის სამხარეო ანტიმონოპოლიურ სამსახურთან, საბჭოს ტრადიციულ სხდომებზე ხდებოდა წარმოდგენილ პროექტთა განხილვა და ენობრივად გამართვა, ენის სამმართველო მუშაობდა საქმისწარმოების ენისა და ტერმინოლოგიის დასახვეწად, შექმნილი იყო ორი კომისია, რომელთაგან ერთ-ერთი მუშაობდა ქართულენოვანი ტერმინოლოგიის გამართვა-დანერგვაზე, ხოლო მეორე – სამედიცინო სფეროში ამ მხრივ არსებულ პრობლემებზე. ენის სამმართველო სალიტერატურო ენისა და ტერმინოლოგიასთან დაკავშირებული პრობლემების მოგვარების მიზნით თანამშრომლობდა არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტთან.

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ქუთაისში გამომავალი გაზეთი "ქართული" იმ პერიოდის ქართული სალიტერატურო ენის ტკივილისა თუ სიხარულის მემატიანეა. მისი გაცნობა საერთო სურათს შეგვიქმნის ქალაქის იმდროინდელ ენობრივ მდგომარეობაზე, ხოლო რუბრიკებში წამოდგენილი მასალა დაეხმარება ქართული სალიტერატურო ენის ნორმებით დაინტერესებულ ბაკალავრიატისა და მაგისტრატურის სტუდენტებს შემდგომი კვლევებისთვის.

damowmebuli wyaroebi

გაზ. "qarTuli", 1998-2004 _ gazeTi "qarTuli", enis saxelmwifo palatis quTaisis sammarTvelosTan arsebuli gazeTi, quTaisi, 1998-2004.

TAMAR MILORAVA
**PROTECTING LANGUAGE PURITY AND THE NEWSPAPER
“KARTULI” IN KUTAISI 1998-2004**

Kutaisi division of the Georgian state chamber of language was founded in 1996. Professor T. Putkaradze initiated the idea and he laid the foundation for the newspaper “Qartuli” in 1998. The newspaper existed from 1998 to 2004 and it published 36 newspapers in total.

Kutaisi Language Division worked in three directions.

1. City outskirts, advertisements, pillars, names of streets and squares. It also controlled their linguistic outlook.

2. The language of handicap and the terminology in the Georgian literary language in the establishment of the township located in the city.

3. With the aim of teaching the state language at the desired level, the academic institutions of the city were actively cooperating.

The newspaper discussed various topics, especially historical, literary, and linguistic ones. Special attention was paid to the protection of language purity and discussion of terminology problems. Their newspaper had several rubrics in this respect.

“We, a language and a street “ in which there was talk about neglecting the native language in case of street and square signs.

“Words in profile or language pearls“ was about the process of creating words, subtraction, development and further changes.

The various rules of spelling were discussed in the “right speech” .

“Case production and terminology”, discussed the technical terms that were unacceptable for literary language.

“State language and our fellow citizens“ were interviewed on issues related to the functioning of the state language.

Rubric “foreign words“ explained lexemes of foreign origin and their values.

Kutaisi state chamber of language was conducting a competition named “Dadiani” It was participated by general educational institutions of the city which demonstrated the excellent knowledge of Georgian. Participants of the contest were actively discussing language problems in the newspaper “Kartuli”.

We should mention one more notable rubric for teachers and school children to help them. Teachers were given methodological advice how to explain grammar rules to students.

Based on the above mentioned, we can state that the existence of the newspaper of “Kartuli” was important for the city. It gives a common picture of the city’s linguistic state of that time. As for the materials presented in the rubrics will help students interested in Georgian literary language for further research.